

DISKRIMINERINGEN

Høringsuttalelse Høyring – endringar i vergemålslova mv. – verja som rådgjevar og representant

Stopp Diskrimineringen takker for invitasjon til å avgi høringsuttalelse om den foreslåtte endringen i vergemålsloven. I tråd med vårt formål om bekjempe alle former for diskriminering på grunnlag av funksjonsevne, avgrensar vi vårt svar til kun å gjelde Norges folkerettslige forpliktelser etter CRPD. I tillegg til folk som er avhengige av rus eller spilling, innebærer dette at heller ikke folk i koma er inkludert.

Vi erkjenner at det kan finnes behov for statlige inngrep i og innskrenkninger av handlefrihet og rettslig handleevne overfor borgere, men det må skje på et saklig grunnlag, dvs. objektive kriterier, ikke funksjonsevne. Hvilke kriterier som er saklige, uttaler vi oss ikke om.

Vi viser til anbefaling fra CRPD-komiteen, CO Norge, til artikkel 12, jf. para 20:

(b) Opphever vergemålsloven, som åpner for fratakelse av rettslig handleevne basert på funksjonsnedsettelse, sikrer at ingen settes under vergemål og styrker/øker opplæringen i å anerkjenne full rettslig handleevne for alle mennesker med nedsatt funksjonsevne,

1) Forslaget til endringer i vergemålsloven, eliminerer ikke behov for beslutningsstøttelov.

Innledningsvis vil vi presisere at vi oppfatter det foreliggende lovforslaget som et forsøk på å eliminere behovet for en beslutningsstøttelov.

Det er flere endringer som innebærer en forbedring fra dagens tilstand ved å ytterligere presisere at det er personens vilje og preferanser som skal vektlegges.

Vi viser til vår høringsuttalelse fra høringen i 2018, hvor vi uttaler at det:

«er positivt at norske myndigheter nå erkjenner at dagens vergemålslovgivning ikke i tilstrekkelig grad sikrer at den enkeltes vilje legges til grunn ved opprettelse av vergemål.... Det er imidlertid presserende for oss innledningsvis å presisere at dagens vergemålslov og system ikke er i samsvar med menneskerettighetene.»

Verken foregående endringer eller disse endrer dette faktum.

Derimot bør alle endringene som er foretatt nesten ti år etter at CRPD ble ratifisert i 2013. få både regjering og Storting til å erkjenne at vernet av enkeltindividet mot statlige overgrep og inngrep i vergemålsloven, har vært uhyre svakt. Personer som settes under vergemål pga. sin funksjonsnedsettelse, befinner seg i den aller mest utsatte og makttomme posisjon en borger kan finne seg i; dersom staten ikke erkjenner og gjenkjenner faren for maktmisbruk.

Slik vi ser det, har norske myndigheter ikke tatt innover seg at CRPD ikke gir nye rettigheter, men kun tolker universelle menneskerettigheter ut fra et funksjonshemningsperspektiv. CRPD krever et paradigmeskifte som innebærer et gjennomgående skifte fra et formynderregime til selvbestemmelse, på samme måte som CEDAW artikkel 15.1 og 15.2.

Norske myndigheters manglende erkjennelse av at grunnleggende menneskerettigheter ikke kan innskrenkes på ulike diskrimineringsgrunnlag, også gjelder på grunnlag av funksjonsevne, har kommet tydelig frem helt siden forhandlingene om CRPD, og resulterte i at Norge som ett av kun 14 og 4 land fant det nødvendig å avgi tolkningserklæringer til hhv. artikkel 12 og 14.

Vi merker oss at vergemålsregimet forsvares med henvisning til menneskerettslige forpliktelser. Vi vil derfor minne om at slike regimer har sitt opphav i en annen tid; lenge før menneskerettighetskonvensjonene ble til.

Vergemålsregimer springer ut av staters behov for å kontrollere bestemte grupper borgere, og med loven i hånd innskrenke helt eller delvis deres rettslige handleevne.

Formynderregimer finnes tradisjonelt i mange land, men merk: ikke i alle.

Dagens vergemålslov bygger således på fortidens tradisjonstunge oppfatninger, dvs. statlig administrert forformynderskap.

Vergemålslovens forarbeider bygger hovedsakelig på NOU 2004:16 og på høringen i 2005 om vergemålsutvalgets forslag. På dette tidspunktet var ikke CRPD verken vedtatt eller trådt i kraft. I lovproposisjonen Ot.prp. 110 (2008-2009) som ligger til grunn for dagens vergemålslov, er det lagt større vekt på Europarådets rekommandasjon (99) 4, enn på CRPD. Det problematiseres overhodet ikke at disse er i motstrid, at de har ulik status som rettskilde, at CRPD bygger på et helt annet syn på funksjonshemmede enn EMK fra 1950, og at det uansett ikke er Europarådet som bestemmer hvordan FNs konvensjoner skal tolkes. CRPD brukes på en måte som gir inntrykk av at denne konvensjonen ikke endrer Norges internasjonale forpliktelser.

2) Vergemål er ikke en menneskerettighet

Det er ikke mulig å ta stilling til lovendringene uten samtidig å trekke inn det menneskerettslige grunnlaget.

Vi siterer fra høringsnotatet:

«For departementet er det avgjerande at staten har plikt til å stille med ordningar som alle som har rett til det, kan nyttiggjere seg. Blant dei som treng ei verjeordning, er det mange som ikkje ville få dekt behova sine om verjeordninga blei erstatta med reine ordningar for avgjerdsstøtte. Det vil igjen gi ein risiko for at staten ikkje klarer å oppfylle menneskerettane til desse personane.»

Det er ingen menneskerettighetskonvensjoner som forplikter Norge til å opprettholde et vergemålsregime, og definitivt ikke et regime som legitimerer at staten fratår borgere deres rettslige handleevne på grunnlag av funksjonsevne.

Det er ikke gjort noen unntak i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, SP.

Derimot fastlegger denne konvensjonen at:

De stater som er parter til denne konvensjonen, som tar i betraktning, i samsvar med de prinsipper som er fastslått i De forente nasjoners pakt, at erkjennelsen av den iboende verdighet hos alle medlemmer av menneskeslekten og av deres like og umistelige rettigheter er grunnlaget for frihet, rettferd og fred i verden, som erkjenner

at disse rettigheter har sitt grunnlag i menneskets iboende verdighet.

I SP artikkel 2 forbys forskjellsbehandling på ulike diskrimineringsgrunnlag.

Sivile rettigheter er rettigheter enhver har i kraft av å være et menneske. Disse kan ikke tas fra en borger; de verner mot inngrep og overgrep fra staten.

SP inneholder følgelig ingen innskrenkninger/unntaksbestemmelser på grunnlag av kjønn, etnisitet, religion osv. eller funksjonsevne. (Funksjonsevne er ikke engang eksplisitt nevnt.)

Vi merker oss at NIMs poeng i deres rapport fra 2022, om at fratakelse av rettslig handleevne var tillatt i alle andre land da Norge ble hørt i 2019, trekkes frem. Først vil vi påpeke det uvanlige i at NIM velger en slik tilnærming. Andre lands menneskerettsbrudd eller skepsis til konvensjoner pleier ikke å bli brukt av uavhengige menneskerettsovervåkere til å forsvare eget lands manglende oppfyllelse av eller brudd på menneskerettighetene.

Det er utenkelig at det ville blitt gjort dersom det gjaldt behandlingen av flyktninger eller andre utsatte grupper og minoriteter, og det forelå en rekke uttalelser fra ulike menneskerettsorganer både i FN og CoE som hadde uttalt seg kritisk til denne praksisen.

Vi minner om at FNs Høykommissær for menneskerettigheter i sin årsrapport i 2009 gir uttrykk for samme oppfatning som CRPD-komiteen når det gjelder adgang til å frata borgere rettslig handleevne på grunnlag av funksjonshemming. OHCHR viser også til at slik lovgivning finnes i «numerous countries», men oppfordrer dem til å endre lovene sine:

44. Article 16, paragraph 1, of the International Covenant on Civil and Political Rights already requires the recognition of legal personality of persons with disabilities. The implementation of the obligations contained in article 12, paragraphs 2, 3, 4 and 5, of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, on the other hand, requires a thorough review of both civil as well as criminal legislation containing elements of legal competence.

45. In the area of civil law, interdiction and guardianship laws should represent a priority area for legislative review and reform. Legislation currently in force in numerous countries allows the interdiction or declaration of incapacity of persons on the basis of their mental, intellectual or sensory impairment and the attribution to a guardian of the legal capacity to act on their behalf.

Whether the existence of a disability is a direct or indirect ground for a declaration of legal incapacity, legislation of this kind conflicts with the recognition of legal capacity of persons with disabilities enshrined in article 12, paragraph 2. Besides abolishing norms that violate the duty of States to respect the human right to legal capacity of persons with disabilities, it is equally important that measures that protect and fulfil this right are also adopted, in accordance with article 12, paragraphs 3, 4 and 5. This includes: legal recognition of the right of persons with disabilities to self-determination; of alternative and augmentative communication; of supported decision-making, as the process whereby a person with a disability is enabled to make and communicate decisions with respect to personal or legal matters; and the establishment of regulations clarifying the legal responsibilities of supporters and their liability.

Videre merker vi oss med forundring og bekymring at JD i likhet med NIM støtter seg på EMDs dom i saken A.-M.V. mot Finland i sin argumentasjon for å legitimere fratakelse av rettslig handleevne:

Dommen som har rystet den europeiske funksjonshemmet-bevegelsen, handler om en mann som ønsker å bytte mentor, og går til søksmål mot staten helt opp til EMD. Til tross for at mannen på denne måten gir et klart og tydelig uttrykk for sin preferanse, overkjøres han fordi retten mener at mentoren han har, ivaretar hans interesser.

Når denne mannen som tok saken gjennom hele rettsapparatet for å få sin rett, ikke får medhold, er det vanskelig å se at noen kan få byttet verge i det hele tatt. De færreste i befolkningen har pågangsmot og vilje til å ta en sak mot staten helt til EMD.

Som NFUs (Norges Forbund for utviklingshemmede) tribunal viste, vil en sak få samme utfall i Norge. Retten fant at den ikke kunne overprøve legen. «Karl» ønsker å flytte og å få sin mor

som verge i stedet for en person som går mot hans vilje og ønsker, og holder han atskilt fra foreldrene. Det er denne virkeligheten vergehaverne befinner seg i.

Vi har merket oss at mange ikke klarer å forestille seg at behovet for «appropriate and effective safeguards» i artikkel 12 nr. 4, kan være knyttet til noe annet enn adgang til å frata rettslig handleevne. Fra et funksjonshemningsperspektiv synes dette merkelig, særlig ettersom det er snakk om en menneskerettighet som ikke kan fratras noen.

Vi vil derfor understreke at uansett hvilken ordning som er etablert for å støtte personer som i liten eller ingen grad er i stand til å gi uttrykk for egne ønsker og påvirke egen situasjon, vil det være behov for effektive kontrollsystemer.

Både forarbeidene til CRPD og en rekke eksperter har poengtert at beslutningsstøtte skal gis uten fratakelse av rettslig handleevne – dvs. opp til 100 %. Beslutningsstøtte er en fleksibel løsning som skal tilpasses den enkelte utfra de til enhver tid eksisterende behov for beslutningsstøtte.

Årsaken er nettopp at fratakelse av rettslig handleevne utgjør et dramatisk inngrep i den enkeltes verdighet og integritet. Professor Gerard Quinn har i en rekke arbeider og taler sammenlignet umyndiggjøring med «civil death». Dessuten er det nærmest helt umulig for en person som er fratatt rettslig handleevne, å få den tilbake. Verken lovverket eller holdningene i domstolene gir forutsetninger for å lykkes med det. Det er heller ikke denne gang foreslått endringer i vergemålsloven som vil endre på dette.

Norges tolkning av artikkel 12 4 samsvarer ikke med forarbeider og synet til mange av verdens fremste eksperter på CRPD som Rosemary Kayess (CRPD-komiteens tidligere leder, nå nestleder), A.A.Kerslake, E.Flynn og ikke minst Theresia Degener (CRPD-komiteens første leder) og Gerard Quinn, FNs spesialrapportør for funksjonshemmedes rettigheter. De to sistnevnte blir også kalt «konvensjonens mor og far».

Som påpekt over, har mange menneskerettsorganer gitt uttalelser i tråd med CRPD-komiteens tolkninger etter at CRPD trådte i kraft. Som tilfellet også er når det gjelder andre grupper som barn, seksuelle minoriteter osv., tar det tid å gjennomføre et paradigmeskifte. Fortsatt er kvinner umyndiggjort i mange land i verden.

Vi vil særlig minne om at også Europarådets Høykommissær for menneskerettigheter har fremmet kritikk mot Norges praksis. Høykommissærens anbefalinger til Norge i 2015 er i tråd med CRPD-komiteens tolkning av artikkel 12.

“The Commissioner is also concerned that the guardianship model hinders the development of supported decision-making alternatives for those who simply want assistance in making decisions or communicating them to others.

The Commissioner urges the Norwegian authorities to develop new systems for supported decision-making based on individual consent.”

<https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/norway-people-with-disabilities-and-roma-need-more-attention>

Norges tilsvar til Høykommissæren viser med all tydelighet hvor viktig det er for Norge å forsvare sine regimer knyttet til vergemål og tvang, jf.

<https://rm.coe.int/comments-by-the-norwegian-government-to-the-report-of-the-commissioner/16806db687>

Videre bekrefter høringsnotatet og tidligere uttalelser om det samme fra avgått justisminister Enger Mehl, at regjeringen har en feil oppfatning av hva en beslutningsstøttelov er, og hvordan den på en helt grunnleggende måte skiller seg fra vergemålsregimet.

Vi vil derfor ta for oss de grunnleggende forskjellene på de to systemene.

3) Rettighetsfesting må erstatte innskrenkning av selvbestemmelsesretten

Departementet gir uttrykk for at det ikke er nødvendig å innføre egen lov for beslutningsstøtte, siden dette kan kombineres; verge og beslutningsstøtte vil ha hver sine roller som supplerer hverandre:

«Departementet kan ikkje sjå at det skulle vere nødvendig med lovendringar eller ei eiga lov om avgjerdstøtte for å leggje til rette for at ein kan forsøke ulike støtteordningar utanfor eller i samspel med verjemålsordninga.»

«Med atterhald for dei få tilfella der det er aktuelt med avgrensing av rettsleg handleevne, er det frivillig for ein person om han eller ho ønskjer å nytte det støttetiltaket som eit verjemål er.»

«Alminneleg, frivillig verjemål etter § 20 i verjemålslova utgjer godt over 99 prosent av verjemåla som blir oppretta. Med eit alminneleg verjemål har personen full rettsleg handleevne. Personen kan dermed inngå avtaler og gjere andre rettslege disposisjonar på lik linje med alle andre. Den rettslege handleevna kan likevel bli avgrensa dersom dei strenge vilkåra i verjemålslova § 22 er til stades.»

Det gis her inntrykk av at vergemål gir rom for stor grad av selvbestemmelse utover de disposisjoner vergemålet omfatter. Vi minner om at Kjersti Skarstads sin doktorgradsavhandling avdekket at vergemålene ikke var individtilpassede, men tvert imot viste seg å være svært omfattende. Dersom dette fortsatt er tilfellet, også her mangler vi faktagrunnlag, vil beslutningsstøtte i realiteten kun gjelde disposisjoner av liten betydning.

I virkeligheten erfarer de som ønsker beslutningsstøtte fra ander enn verge, at dette ikke lar seg gjøre. Det bør være kjent at for å kunne bistå en person og representere denne, kreves en formalisering av rollen. Andre enn vergen får verken innsyn eller delta der beslutninger om personen tas. Vi vil derfor avfeie den kompromisspregede løsningen som vi forstår at JD vil legge opp til.

Det viktigste er midlertid at utsagnet om at det ikke er nødvendig å lage en egen lov, demonstrerer veldig tydelig at her er det ikke forstått hva som skiller et system basert på beslutningsstøtte fra et vergemålsregime?

Dette blir ytterligere bekreftet når det hevdes at:

«Blant dei som treng ei verjeordning, er det mange som ikkje ville få dekt behova sine om verjeordninga blei erstatta med reine ordningar for avgjerdsstøtte. Det vil igjen gi ein risiko for at staten ikkje klarer å oppfylle menneskerettane til desse personane.»

Vi vet ikke hva JD bygger denne påstanden på, men vil tro at det også er uttrykk for en misoppfatning av hva en beslutningsstøttelov faktisk er.

Beslutningsstøtte i tråd med CRPD, er en rettighet som må forankres i lovverk som gir **hjemmel for rett til selvbestemmelse**. Staten er forpliktet av CRPD til å etablere et beslutningsstøttesystem for personer med funksjonsnedsettelse som trenger bistand for å kunne utøve sine universelle menneskerettigheter og dermed sikre likhet for loven. En lov om beslutningsstøtte vil derfor ha funksjonshemmede som personkrets på samme måte som en del andre lover.

Loven vil ha personens rett til å bestemme selv som hovedfokus, og utformes ut fra målet om å oppnå at flest mulig skal få utøve og nyte sine rettigheter i størst mulig grad.

Vi viser til skisse til beslutningsstøttelov som K.M.Larsen presenterte på et dialogmøte.

Denne skissen danner etter vårt syn et godt utgangspunkt for å lage en komplett lov.

Sivilsamfunnet vil være aktivt med på utformingen i tråd med artikkel 4.3 i CRPD.

Vergemålsordninger og lovverk vil derimot ta utgangspunkt i statens behov for kontroll. Dette kommer klart til uttrykk både i tilnærmingen til definisjon av personkretsen, utforming av vergens mandat og selvsagt i adgangen til innskrenkning av selvbestemmelse i vergemål som er opprettet både med og uten dom. Som påpekt over, har vergemålsloven inntil nylig, ikke hatt personens vilje og preferanser som sitt hovedfokus. Den eneste som ifølge loven hadde ønsker, var statsforvalteren. Loven har primært gitt rettigheter til alle andre enn «den svakeste part». Dette har vi erfart mange ganger når noen forsøker å endre sin situasjon. Videre har loven hatt fokus på innskrenkninger, uten at det er behov for å finne saklige begrunnelser. Både SO og LDO, og Tolgasaken har vist manglene i dagens system og hvor dårlige rettsikkerhetsgarantiene er for dem som blir satt under vergemål.

Derfor møter man helt andre utfordringer når man skal definere personkretsen i en lov om vergemål, enn i en lov om beslutningsstøtte.

Funksjonshemmede vil aldri gå til kamp for å få en vergemålslov etter modell av dagens lov.

Vi er svært overrasket over forslaget om å erstatte diagnoser med funksjonsnedsettelse i vergemålsloven, og med det lovfeste adgang til å innskrenke handlefrihet og frata rettslig handleevne på grunnlag av funksjonsnedsettelse. Det er like lite forenlig med menneskerettighetene som dagens diagnosebaserte personkrets.

Vi støtter ikke forslaget om å omskrive, i realiteten redusere alvoret i inngrepet ved å bytte ut begrepet «frata rettslig handleevne» med å begrense. Vi mener det er svært viktig å velge presise begreper om så alvorlige inngrep overfor borgere som fratakelse av rettslig handleevne er, og minner om professor Quinns sammenligning med «civil death».

Ved å bruke *begrense* i stedet for *frata*, gis det inntrykk av at inngrepet ikke er så dramatisk og kan endres. Til tross for de endringer som er foreslått og som vi forstår er ment å skulle gjøre det lettere å endre status, vet vi at dette ikke vil endre situasjonene for mennesker som har store kognitive funksjonsnedsettelse. For dem vil fremtidsfullmakter aldri være et alternativ. For å kunne inngå en fremtidsfullmakt er det slik vi forstår det også et krav om at lege skal bekrefte at personen ikke har en kognitiv funksjonsnedsettelse. I realiteten innebærer fratakelse av rettslig handleevne en permanent innskrenkning for utviklingshemmede.

Vi merker oss også at det i flere år har vært hevdet at det foregår opplæring av verger i tråd med endringer som er gjort i vergemålsloven og om CRPD. Vi har ikke registret økt bevissthet om våre menneskerettigheter, verken blant vergene eller deres organisasjoner. Det synet som råder, er fortsatt preget av formyndertenkning og ikke likhet for loven, jf. PVI's høringsuttalelse til forslag om inkorporering av CRPD.

PVI legger for dagen en rekke oppfatninger som er i direkte motstrid med menneskerettighetene som f.eks. at det: «oppnevnes verger som ikke kjenner personen er en STOR fordel», holdningene til tvang, fratakelse av rettslig handleevne, rett til pass.

Høringssvaret fra PVI er den tydeligste bekreftelsen på at vergemålsregimet ikke har latt seg eller lar seg «pynte» på ved å foreta noen presiseringer og begrepsendringer. Både systemet selv og utøverne bærer med seg formyndertankegodset, bevisst eller ubevisst.

Videre viser vi til CRPD utvalget som påpeker en rekke svakheter og behov for endringer for å bringe lovverk og system i tråd med CRPD, og uttrykker følgende forventninger til prosessen som er i gang, kf. II kap. 12, s 118-119:

«Utvalget mener at de lovendringene som er gjennomført og som er varslet, er viktige skritt i retning av en bedre gjennomføring av kravene til beslutningsstøtte etter artikkel 12 nr. 3. I

den gjennomgangen som nå skjer av loven, er det sentralt at det tas sikte på stor grad av formell og reell selvbestemmelse.»

For å oppfylle CRPD artikkel 12 må det etableres et *beslutningsstøttesystem med tilhørende lovgivning*

4) Manglende kontrollmekanismer og rettsikkerhetsgarantier

1 Manglende datagrunnlag hindrer overvåking og utvikling

Vi minner om at CRPD-komiteen uttrykte bekymring for manglende faktagrunnlag og etterlyste bruk av indikatorer for å sikre måloppnåelse, jf. CO Norge artikkel 12 para 20 og artikkel 31 para 48.

Videre er det en forutsetning for oppfyllelse av artikkel 33.3 som krever involvering av funksjonshemmede i overvåkingen, at vi faktisk får innsyn og fakta vi etterspør i vårt overvåkingsarbeid.

Vi mener det bør bekymre regjeringen at funksjonshemmedes organisasjoner har en helt annen virkelighetsbeskrivelse enn myndighetene når det gjelder rettsikkerheten til dem som har verge. Her vil vi spesielt vise til NFU som har mest kunnskap om dette. Inntrykket er at det ikke blir færre, men flere som opplever at de får verger de ikke ønsker, ikke får skifte verge, eller ikke blir hørt på.

Vi siterer para 20 (d) i CO Norge:

(d) Skaper et hensiktsmessig og effektivt vern for utøvelse av rettslig handleevne som overvåkes og underlegges tilsyn på fylkesmanns nivå for å sikre respekt for rettighetene, viljen og preferansene til mennesker med nedsatt funksjonsevne og beskytter dem mot utilbørlig påvirkning,

2 Hvor mange vergemål er ufrivillige?

I høringsnotatet oppgis det at knapt 1 % av voksne med vergemål er fratatt rettslig handleevne. Som vi har påpekt i våre tidligere innspill og høringsvar, blir det misvisende å konkludere med at øvrige 99 % er frivillige.

Vi har etterspurt statistikk over antall som er registrert som ikke samtykkekompetente etter vergemålslovens § 33.2, siden denne bestemmelsen til tross for endringer som er gjort, innebærer en utvidet adgang til å innskrenke vergehavers handlefrihet i svært stor grad. SRF opplyser i sitt svar av 4.9.2024 (vedlagt) at slik statistikk ikke finnes, og at det etter: *«endringene i vergemålsloven fra 2023 (prop. 141 L 2021-2022) er det mindre behov for denne adgangen når det er presisert at vergens handlinger uansett skal basere seg på personens vilje.»*

Vi minner om at CRPD-komiteen i høringen i 2019, etter innspill fra sivilt samfunn, ba den norske delegasjonen oppgi tall på alle som var fratatt disposisjonsrett etter § 33.2. Det ble heller ikke da lagt frem slik statistikk.

Derimot kom det overraskende frem at 40 %, 15 000, av dem som har såkalt frivillig vergemål, var funnet å ikke være samtykkekompetente til å skrive under på at de ønsket et vergemål. Det ble også opplyst at det manglet registrering for 3000 personer. Dette førte til at det etter FN høringen ble sendt 18 000 brev for å spørre om vergehaverne ønsket å opprettholde vergemålet. Svært få svarte, naturlig nok, siden brevene kom til vergen. Det er godt dokumentert at mange verger ikke innhenter vergehavers mening.

I svaret fra SRF vises det også her til endringene i vergemålsloven fra 2023. SRF oppgir ingen tall over antall vergehavere som er definert som ikke samtykkekompetente, og dermed ikke selv har skrevet under på at de ønsker vergemål. Konklusjonen er at vi vet ikke hvor mange vergemål som er reelt frivillige.

Uten tilgang på fakta, er det umulig å vite om lovendringene fungerer etter hensikten, dvs. at praksis endres.

Manglende faktagrunnlag gjør det også umulig å overvåke utviklingen. Det er svært bekymringsfullt at SRF mener lovendringene i seg selv er garantister for økt selvbestemmelse og overflødiggjør statistikk.

Med dagens manglende oversikt over hva som faktisk skjer, oppfyller Norge verken CRPD eller egne tolkningserklæringer.

Borgerrettighetsstiftelsen Stopp Diskrimineringen
Berit Vegheim
Postboks 2474 Strømsø

3003 Drammen

Saksbehandler:
Marie Emilie Holst

Vår dato:
04.09.2024

Deres dato:
28.08.2024

Vår referanse:
24/9680

Deres referanse:

Innsynskrav - Statistikk over antall vergemål som har legeerklæring om manglende samtykkekompetanse

Sivilrettsforvaltningen viser til begjæringen om innsyn i statistikk over antall vergemål som har legeerklæring om manglende samtykkekompetanse. Vi forstår innsynsbegjæringen slik at dere ønsker innsyn i statistikk over legeerklæringer innhentet med hjemmel i vergemålsloven § 33 andre ledd for å belyse om en person forstår hva en konkret disposisjon innebærer.

Vi har ikke slik statistikk, og dette registreres heller ikke hos statsforvalteren. Statistikken som vi leverte til CRPD-komiteen i 2019 gjaldt antall personer hvor statsforvalterne anså at personen ikke kunne samtykke skriftlig til opprettelsen av vergemålet, i tråd med daværende vergemålsloven § 20 andre ledd.

Det er viktig å merke seg at fra 1. april 2023 er vergemålsloven § 20 endret. Det er tydeliggjort at hvis en person ikke kan uttrykke eller holde fast ved sine ønsker, og ikke kan gi skriftlig samtykke, skal det gjøres en tolkning av personens vilje og preferanser. Når en lege fyller ut legeerklæringen, skal legen vurdere om personen forstår hva et vergemål innebærer og evner til å gi samtykke. Hvis statsforvalteren på bakgrunn av dette og andre opplysninger kommer til at personen ikke kan samtykke skriftlig til opprettelsen av vergemålet, skal det likevel bare opprettes vergemål hvis det er i tråd med den beste tolkningen av personens vilje.

Vergemålsloven § 33 andre ledd regulerer hvordan en verge skal handle på vegne av en person med verge. Bestemmelsen gir veiledning om hvordan vergen kan undersøke en persons vilje og preferanser, i situasjoner der dette er vanskelig å kartlegge. Vergen skal støtte personen i å ta egne beslutninger i samsvar med personens vilje, uavhengig av personens samtykkekompetanse.

Det er riktig at det i vergemålsloven § 33 andre ledd er adgang til å innhente legeerklæring om personens evne til å samtykke til en bestemt disposisjon på et bestemt tidspunkt. Som det ble lagt til grunn i forarbeidene til endringene i vergemålsloven fra 2023 (prop. 141 L 2021-2022) er det mindre behov for denne adgangen når det er presisert at vergens handlinger uansett skal basere seg på personens vilje. Likevel kan det tenkes tilfeller der medisinske opplysninger for eksempel kan hjelpe

en verge med å finne ut hvordan viljen best kan kartlegges. I de tilfellene legerklæring eventuelt innhentes med hjemmel i denne bestemmelsen vil det trolig primært være for å støtte vergen i denne kartleggingen.

Vergemålsforvaltningen har derfor ikke noe datagrunnlag for å utarbeide statistikk om hvor ofte denne adgangen benyttes.

Med hilsen

Dette brevet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevet

underskrift.